

AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓ EMBERKÉPE

PINTÉR TIBOR¹

Összefoglalás:

Az európai integráció az elmúlt évtizedek egyik rendkívüli hatású társadalmi-gazdasági folyamata. Az elmúlt dekád derekán kitört gazdasági válság azonban olyan problémakatalógusra világított rá, amelyen végigtekintve nagyszámú kérdés merülhet föl a gondolkodóban. Nem először kellene és lehetne ezeket a kérdéseket fölteni és megtárgyalni, a tanulmány szerzőjének álláspontja szerint tulajdonképpen régi-új eszmefuttatásokra van szükségünk a válság kezelésére. A huszadik század két jelentős és sok kevésbé jelentős gazdasági válságát meglátásunk² szerint nem olyan módon kezelték, amilyen módon a helyes kórkép felismerése lehetővé tette volna. Kiváló diagnoszták pedig akadtak a „krizeológusok” körében. Azért tartjuk fontosnak a mögöttes emberkép és az integráció válságának vizsgálatát, mert ezzel a keretrendszerrel olyan logikai láncra találhatunk, amely sikerekkel kecsegtető jövőbeli döntésekre vezethet minket.

Kulcsszavak:

(emberkép, integráció, válság, jövőkép)

Summary:

The european integration is one of the most determining soci-economic process of the past decades. The contemporary economic-financial crisis revealed a great deal of controversies. These problems raise multitudinous questions in the sphere of thinkers. These knotty questions are not first common talk, properly speaking, we are keen on evergreen trains of thoughts. The two crises in the twentieth century, that where instrumental in the trajectory of the human history, where – according to our intuitions – „mistreated”. The post-crisis arrangements are unsuitable, the reason of the miscarriage is as follows: without trusty diagnosis, the odds are against a reliable remedy. Amongst the so called „criseologists” composed several outstanding diagnostician. The re-evaluation of the institutional crisis of the European Union is quite desired. The fund of the evaluation have to be built on a more complex approach, based on the human idea of the new scientific, antropological and philosophical results.

Keywords:

(human idea, integration, crisis, future idea)

---

¹ Nappali tagozatos PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. Elektronikus levelezési cím: pintert@sze.hu

² A tanulmány egészében a többes szám első személy alkalmazása jellemző, pedig egy szerző írta azt.

Bevezetés

Napjainkban számos cikk, könyv, tanulmány, televíziós műsor, rádiós riport, minden médiumban elképzelhető minden műfaj foglalkozik az évek óta húzódó – sokak szerint csupán gazdasági természetű – válsággal. Kiemelten kezeljük hazánkban a krízis európai eseményeit, vonatkozásait. Arra is könnyű rámutatnunk, hogy az európai integrálódási³ folyamat megtestesítőjeként az Európai Unió intézményrendszerében is vannak hibák, divatosabb szóval deficitek, ezeknek kezelésére javaslatok születnek.

Az Európai Unió intézményi elődeit életre hívó folyamatokat az úgynevezett integrációelméletek tárgyalják, amely elméletek rendkívül szerteágazóan mutatják be azokat az erőket, melyek beindították az európai nemzetállamok mint részek egymáshoz való közeledését, bizonyos fokú egybeolvadását. Ezek közül a teóriák közül szubjektíven választottuk ki a legmeghatározóbbakat, nem tekintve el az azokat tápláló, esetleg később sorvasztó történelmi eseményektől. A dolgozat első fejezetében világítunk rá az integrációelméleti háttér fő vonásaira.

Az első fejezet információi lehetővé teszik számunkra, hogy az Európai Unió céljait, értékeit számításba véve – amelyekről például a mindenki számára hozzáférhető Lisszaboni Szerződésből tájékozódhatunk – főlvázoljuk ama embertípus képét, k(/m)inek számára optimális környezetet teremt a szervezet. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy az adatoknak és intézkedéseknek a túlzottan nagyvonalúan való értékelését könnyedén szemünkre vethetik eljárásunk során. Ezt a dolgozat írója elfogadja, de részben a tudományos életet átható, a társadalom szöveteibe „belediktált” emberkép kritikájaként fogja föl, amely a megsejtés lehetőségét – annak ellenére, hogy minden bizonnyal óriási szerepet játszik ez utóbbi mozzanat a fejlődésünkben – elvitatja a tudományos munkák írójától.

A harmadik fejezetben jóval kézzelfoghatóbb, kevésbé ködös módon számba vesszük azokat a tudományos eredményeket, amelyek arra kell intsenek minket, hogy vegyük fontolóra alternatív fejlődési lehetőségek kimunkálását. Egy-két mondat erejéig arra is utalunk, hogy talán nem is minden vetületében van dolgunk „új” eredményekkel. Az írást a hagyományoknak megfelelően összegzéssel zárjuk.

Integrációelméletek

Az integrációelmélet kifejezés olyan tudományos teóriáknak és szellemáramlatoknak⁴ az összessége, melyek szűkebben értelmezve az Európai Uniót és elődeit életre hívó folyamatokat, körülményeket, adatokat összegzik.

Palánkai Tibor, Sey István, Losoncz Miklós – több szerző jeles szerző mellett – összegzik az integrációelméletekhez sorolható iskolák alapvetéseit. Az előzőekben említett szerzők munkáinak eredményeit ismerve, azokra építve mégis Pogátsa Zoltán idevágó gondolatmenetét találhatjuk gyakorlatiasabbnak, mert a mindenkori történelmi és társadalmi helyzetbe ágyazva, az adott korszak meghatározó politikai személyiségeinek tetteit ezzel szinkronba hozva a következő bekezdésekben általunk szintetizált pályáivet vázolja elénk (Pogátsa 2009, 15-30.).

A második világháborút követően az európai kontinens fejlett gazdasági rendszerű államai is romokban heverték, rendkívül rossz volt az alapvető élelmiszerekkel való ellátottság, nem létezett bizalmi viszony a nemzetállamok közt, inkább csak a szembenálló felek szövetségi viszonyai alapján formálódtak földrajzilag és a gazdasági logika alapján nem fenntartható szövetségek. A mély filozófiai gyökerekkel rendelkező, föderalistának nevezett elméleti

---

³ Az integrálódás kifejezés az idegen szavak szótára szerint egységesülést, beilleszkedést, egyes részeknek egy egészé való egységesülését, összegeződést jelent.

⁴ A szellemáramlat kifejezés alatt főleg filozófiai irányzatokra gondolunk.

irányzat képviselői ebben az időszakban azt a célt tűzték ki célul, hogy az európai kontinensen is létrehoznak egy, az Amerikai Egyesült Államokhoz hasonlító, talán ezt az államot referencia országgént kezelő államot. Mindezt úgy képzelték volna el, hogy a nemzetállami jogosítványokat, a szuverenitást gyakorlatilag teljes egészében egy – minden bizonnyal központosított – szupranacionális államszervezet kezébe helyezik át.

Ebben az időszakban azonban még meghatározó jellemzője volt Európának a bevallott kulturális és intézményi sokszínűség és fragmentáltság. Mindez talán erőteljesebben élt az emberekben, nem kellett kampányokkal, térségmarketinggel és kohéziós erőt életre hívó rendezvényekkel őket erre emlékeztetni.

A funkcionalisták más alapról közelítették meg ugyanazt a problémakört. Álláspontjuk szerint egy kontinentális integrációt úgy lehet a legkönnyebben életre hívni, hogy bizonyos gazdasági funkciók, részterületek közösségi szintre való áthelyezésével fokozatosan lépegetünk a nem deklarált végcél, egy kvázi föderális állam felé. A kereskedelempolitikai akadályok lebontása, ilyen módon erőteljes pótlólagos gazdasági növekedési impulzusok életre hívása egyértelműen bírta a szakma, a tudomány és a politikai elit támogatását is 1950-es évek közepének Nyugat-Európájában.

Ennek hatására aláírta a hat alapító tag az EGK-t és az EURATOM-ot létrehozó Római Szerződéseket 1957-ben. Az EU történetének mesélői nagyvonalúan megfelelnek arról, hogy az egység gondolat föderatív alapokon nyugodott, de hamar át kellett térni a funkcionalista megközelítésre. Az 1960-as évektől egészen napjainkig jellemzően a funkcionális forgatókönyve szerint zajlottak az uniós események. Mind több gazdaságpolitikai és társadalompolitikai funkciót helyeztek át szupranacionális szintre az egyes nemzetállamok, mindeközben haladtak a meglehetősen homályos végcél felé. Megjegyezhetjük ezen a ponton persze, hogy Balassa Béla⁵ idevonatkozó korszakos munkája iránymutatóként szolgált az építkezésben. A magyar származású közgazdász a regionális gazdasági társulási formák evolúciós modelljét úgy alkotta meg, hogy abban a gazdasági területek közösségi szintre emelése fokozatosan megy végbe, idővel ez egyfajta föderális államot hozhat létre.

Azt azonban fontos megjegyeznünk, hogy az elmélet és a gyakorlati megvalósítás között ebben az esetben is vannak különbségek, mert a meghatározott kategóriák meglehetősen merevnek bizonyultak a megvalósult eredmények ismeretében. Gondolhatunk itt arra, hogy az egységes piac koncepciója nem jelenik meg a munkában, mert előre nem látható akadályok merültek föl a nemzetállamok közti áramlások előtt (Losonczi 2011). Ez a tény nem mellékes, mert az egységes piac az a forma, amely ma minden EU tagra érvényes, a GMU mindössze 17 tagra terjed ki. Másfelől azt is tudjuk, hogy ahány szabadkereskedelmi övezet vagy egyéb integrációs forma létezik a világon, annyiféle változattal találkozhatunk. Rendkívüli a differenciálódás a szervezetek közt a közös intézmények hatáskörét, az intézkedések sebességét és a döntéshozatali mechanizmusokat tekintve egyaránt.

Azt viszont kijelentjük, hogy az Európai Unió fejlődésében döntően ez a fajta funkcionalista megközelítés érvényesült a három említett integrációelméleti irány közül.

Az integrációelméletek rendkívül leegyszerűsített séma alapján való vizsgálatában mindössze egy harmadik meghatározó irányzatra térünk ki. Őket a kormányközi együttműködés híveinek, a szó angol megfelelőjének magyarba átültetésével „intergovernmentalistáknak” nevezhetjük. Őket Pogátsa Zoltán a következő mondatokkal jellemzi: *„Vannak az európai integrációnak olyan elkötelezett hívei is, akik nem a nemzetek feletti intézményekre bíznák az együttműködés irányítását, hanem elégségesnek tartják a tagállamok együttműködését. A nemzeti kormányok kompromisszumaiban hisznek olyan kérdésekben, amelyeket mindegyikük kölcsönösen előnyösnek tart.”* (Pogátsa 2009, 27-28.).

---

⁵ A műről pontosabban: Balassa, B. (1961): *The Theory of Economic Integration*, Homewood.

Sokak szerint az európai kontinens és kultúra azért tudhat maga mögött sikeres évszázadokat, mert rendkívül sokszínű kulturális élettel rendelkezett, amely sokszínűséget táplálta a töredezett államszervezeti felépítés. Amennyiben ennek a felismerésnek/kijelentésnek igazságtartalmat tulajdonítunk, akkor nem kérdéses, hogy a három irányzat közül melyik az, amelyet a legközelebbinek érezhetjük önmagunkhoz. És talán az sem kérdéses, hogy az elmúlt évtized(ek)ben az európai integrációtól való társadalmi távolodás milyen okokra vezethető vissza. Egyértelműen válaszolnunk kell a jövőben azokra a kérdésekre, hogy a választópolgárok döntéseinek miért tulajdonítottak például a következő esetekben kis jelentőséget az uniós döntéshozók:

- Az Európai Gazdasági Térséghez való csatlakozás svájci elutasítása népszavazás útján.
- Az Alkotmányszerződés két alapító tagállam népszavazás általi való elutasítása.
- A Lisszaboni Szerződés népszavazás általi elutasítása Írországban.

Az EU-s ügyeket jól ismerők számára nem kell bemutatni, hogy a svájci polgárok döntéseit kétoldalú szerződések megkötésével semmibe vették. Azért választották a döntéshozók ezt az utat, mert ilyen módon nem kellett népszavazással kikérni a lakosság véleményét. Az Alkotmányszerződés elutasítása után annak szövegét többé-kevésbé változatlan formában átültették a Lisszaboni Szerződésbe, amelyet hosszabb huzavona után (Írország, Csehország, Németország... egyes szereplőinek ellenállása mellett) hatályba léptettek. Ezt követően is akadt példa a demokratikus döntések kikapcsolására, például demokratikusan megválasztott kormányfők lecserelésekor.

A fenti népszavazások eredményeit akárhogyan is, de társadalmi véleménynyilvánításként kell számon tartanunk. Logikusan és racionálisan levezett érvelések alapján alátámaszthatjuk azokat a döntéseket is, amelyek válaszként megszülettek a szavazói vélemények kinyilvánítására és megkerülték azokat. Nem szabad azt sem elfelednünk, hogy minden biztonnal hisztérikus légkörben, kampányokon megszokott jelszóáradat által vezérelve, információhiányban szenvedve kellett dönteniük a szavazóknak az adott helyzetben. A fenti érvek mindegyikét elfogadva, el kell azon is gondolkodnunk, mi lehet az oka annak, hogy rákényszerültek a mélyebb integráció hívei a megtett lépésekre.

Tulajdonképpen két lehetőséggel számolhatunk: valamilyen oknál fogva egyre kevésbé képesek a társadalmak felmérni helyzetüket, rosszul meghozott döntéseiket a gondolkodó elitnek folyamatosan korrigálni kell. Ebben az esetben feladatul azt kapjuk a következő évekre, hogy ne a felületes kezelést válasszuk, hanem próbáljuk meg a társadalmat újra önműködővé tenni, hiszen a valódi megoldást jelentő gyógy mód is azt célozza meg, hogy a beteg immunrendszerét megerősítve visszaadjuk a lehetőséget a test automatikusan megfelelő működésére. Ebben az esetben attól kell tartanunk, hogy a folyamatosan fölülkorrigáló elit egy idő után már nem a valós emberi-társadalmi igényeknek megfelelően fog eljárni, hanem egy „ideáltipikus” embert próbál szolgálni, melyet a domináns tudományok képviselői elérendőnek tartanak. Bizonyos keretek közt támogatható ez a hozzáállás, hiszen a fejlődésünket szolgálhatja – ennek a célnak a teljesülését pedig nem áll szándékunkban gátolni – de a történelem folyamán találkozhattunk ehhez igencsak hasonló, szép ígéretű, mégis borzasztó eredményekkel járó fölfogással, államberendezkedéssel.

A második lehetőség szerint azt is gondolhatjuk, hogy végórát (végéveit?) éli a demokratikus jogállami berendezkedés koncepciója kontinensünkön, áldemokratikus intézkedésekkel alakítva a folyamatokat. Sokan hangoztatnak ehhez hasonló véleményt, mi azonban egyértelműen az előbbi lehetőség mellett tesszük le voksunkat. Éppen ehhez kapcsolódik mondandónk lényege. Meglátásunk szerint ugyanis a döntések meghozatalakor – a tudományos módszerek túlzott homogenizálódásáról, egyoldalúságáról, esetleg a tudományok egymástól való túlzott elszigeteltségéről szóló vitákról bizonyos információkkal rendelkezve, azokba mondandónkat abszolút beleágyazva – egy – a kor legújabb tudományos vizsgálatai

által már meghaladottnak ítélnélhető – olyan „embertípust” állítanak be reprezentatívnak, ezáltal szolgálódnak, amely embertípust, emberképet⁶ át kell értelmezni! A felkiáltójel használata ellenére természetesen türelemmel ösztökéljük erre a megfelelő személyeket valamint önmagunkat.

Jelenünk Európájának meghatározó emberképe

A fentebb (lábjegyzetben) kifejtett emberképi filozofálás után vegyük szemügyre, hogy milyen igényeknek megfelelően, milyen célokat kitűzve működik korunkban az Európai Unió! Mindebből egy szubjektív, nagyvonalúnak is nevezhető művelettel, gondolataink szintetizálásával – akár sejtések, megérzések segítségével – meghatározzuk annak a reprezentatív embernek a legfőbb tulajdonságait, akinek a számára kívánatos irányba mozdítanánk az Európai Uniót – nyilván a megfogalmazott célokat figyelembe véve.

A Lisszaboni Szerződés – amely két részből, az általánosabb Európai Unióról szóló szerződésből (EUSZ) és az operatívabb Európai Unió működéséről szóló szerződésből (EUMSZ) áll – és az Európa 2020 stratégia megfelelő információkkal szolgál arra vonatkozóan, hogy tájékozódjunk kontinensünk legjelentősebb nemzetközi szervezetének működéséről. Az EUSZ 2. cikke meghatározza azokat az értékeket, amelyek alapvetőek az EU számára: „Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában.”.

Az idézett – értékeket ismertető – részt megelőzően megjelenik a szerződés szövegében az is, hogy az EU alapítói ösztönzésre lettek „Európa kulturális, vallási és humanista örökségéből, amelyből az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogai, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, valamint a jogállamiság egyetemes értékei kibontakoztak,” (kulügyminiszterium.hu 2012, 2.) amikor megalkották az új uniós alapszerződést. Mindennek a két idézetnek az ismeretében teljes megelégedéssel vehetjük tudomásul, hogy komoly erkölcsi alapon álló, széleskörűen értelmezett integrációs szervezettel állunk szemben, amelyről nehéz lehet kritikusan beszélni.

A mai és jövőbeni tettek alapjául szolgáló ún. Európa 2020 stratégia azonban más álláspont elfoglalására készített bennünket. Tudniillik az EU eme stratégiája három kiemelt célt nevez meg (eur-lex.europa.eu 2012):

- Elsőként az *intelligens növekedés* célkitűzését, amely alatt – a stratégia szövege szerint a tudáson és innováción alapuló gazdaság kialakítását érthetjük.
- Másodsorban a *fenntartható növekedés* célját, amellyel erőforrás-hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaságot hozhatunk létre.
- Végül az *inkluzív növekedés* célkitűzését, ami a magas foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió jellemezte gazdaság kialakításának ösztönzését jelenti.

Annak ellenére, hogy leszögezzük, a gazdasági növekedési ütem erőteljes visszaesésével járó gazdasági válság idejében született a dokumentum, ráadásul a nem túlzottan sikeres lisszaboni

---

⁶ Most jött el az ideje annak, hogy röviden kitérjünk arra, miért erőltetjük annyira az emberkép kifejezést ebben az írásban. Úgy tűnhet, hogy ez a fogalom sokkal inkább a teológia sajátja. Előbbi tény nem cáfolva, úgy gondoljuk, hogy indokolt a fogalom használata. Kissé talán túldimenzionálnak tűnhet a megfogalmazás, mert egész egyszerűen azt értjük alatta jelen írásban, hogy milyen képpel rendelkezik a tudomány az emberről, milyen alapvető szükségleteket, jellemvonásokat tulajdonít neki. Biztosan képtelenség ennek a célnak megfelelni, mégis úgy tűnik, hogy meglehetősen magabiztossággal gondolja magáról a tudomány embere, hogy képes erre. Egyébként nem vehetnénk a bátorságot arra, hogy irányt szabjunk a társadalmak működésére vonatkozóan, márpedig erre van példa.

stratégia hibáinak korrigálására, mégiscsak szembetűnő, hogy mindenhol a gazdasági növekedés ösztönzése kerül előtérbe. Úgy tűnik, hogy igaz Latouche professzor napjainkban hangoztatott és idézett meglátása, miszerint társadalmunk szinte mániákusan növekedésorientált. Paradox módon érvényesül ez abban a korszakban is, amikor már teljes bizonyossággal látjuk, hogy környezetünk védelme fontos érték és szembekerülhet megóvása a növekedéssel. Mégis, minden – egyébként támogatható és kívánatos – prioritásban kötelezően benne van a növekedés kifejezése. Ha hozzáteszük, hogy ezt követően minden egyes prioritáshoz olyan mérhető célkitűzéseket rendel az Európai Bizottság, amelyben az igencsak elmarasztalt SNA-mutatócsalád legmostohább gyerekeit, a GDP-t rendeli hozzá, akkor le is tehetnénk a tollat, hiszen olyan területre jutottunk, amelyet már számtalan, nálunk sokkal kiválóbb szerző feltérképezett. Szinte egyöntetű a közgazdász értelmiség véleménye abban, hogy ezeket az indikátorokat módosítani kellene. Egyesek szerint kisebb korrekciók elégségesek, mások szerint teljesen új mutatókat kell kidolgozni, itt már sokkal több a vita. Tudjuk, hogy a mutatók egyfajta – manapság kizárólagosnak vélt – gazdasági felfogásnak hátteret nyújtó gazdaságfejlődési elképzeléssel foglalkoznak, amit a neoklasszikusnak nevezett irányzat képvisel. Ennek egyik legfontosabb ismertetőjegye pontosan az, hogy az oly sokszor – megítélésünk szerint jobbra jogosan – kárhoztatott GDP-t⁷ tekintik szinte kizárólagosan a fejlettségi szint kifejezőjének.

A sokszor ismételt hibákon túlmenően arra hívnánk föl a figyelmet, hogy az emberi természetben és az emberi egészségben is jelentős károkat okozott a mutatócsaláddal kart karba öltve járó szemlélet. Elég csak a kifejezetten az iparosodott társadalmakra jellemző betegségekkel foglalkozó irodalomra utalnunk (Robbins 2006).

Ezzel a köz(?)gazdaságtani gondolkodásmóddal és módszerrel szembeni aggályokat kiválóan fejezi ki a Szentes Tamástól vett idézet: *„Ami még mindig meglehetősen hiányzik, vagy legalábbis ritkaságszámba megy nemcsak a közgazdaságtan, hanem más társadalomtudományi ágazatok, sőt a fejlődés-gazdaságtan területén is, az egy olyan, valóban holisztikus szemléletmód alkalmazása, amely a „részek” vizsgálatát mindenkor az „egésznek” és a részek közötti kölcsönhatásoknak az összefüggéseibe helyezi, vagyis sem az emberi társadalom fejlődését nem választja el a természet és annak előbbi által is befolyásolt változásaitól, sem pedig az egyes nemzetek, országok fejlődését a világtársadalom és a világgazdaság fejlődésétől és azon belüli kölcsönhatásoktól”*(Szentes 2011, 27.).

Szemezgetve még az ismert jövőbeli tervekből már az is érthető, hogy az Európai Unió egyik legfontosabb gazdaságpolitikai irányvonalának tekinti a városi térségek megerősítését. Mindezt esetlegesen a korábbi kohéziós politikai filozófia kárára is teszi, mely arra törekedett, hogy a régiók közti (SNA mutatóban mért) gazdasági fejlettségbeli különbséget kiegyenlítse. Mindehhez a következő idézetben tapasztalható, a vidéki terekkel szemben egyértelműen lenéző szemléletmód is társul: *„A vidékies mint a településhálózati együttműködésben résztvevő egységeket – a legtermészetesebb módon a „városok vidékének” tekinthetjük”*(Csóka, Tipold 2008, 3.). Mindannyian nagyon jól tudjuk, hogy a kapcsolat és a reláció pontosan fordított lenne, hiszen a vidék erőforrásai vezettek ahhoz, hogy városa legyen, mindezen az információhiányban szenvedő urbánus közösség önteltsége és tévHITE nem változtathat, nem láttunk még természeti erőforrást eredeti formájában „visszatermelő” várost.⁸

⁷Erről bővebben olvashatunk például Zsolnai Lászlónak 2001-es könyvében, mely az irodalomjegyzékben szerepel.

⁸Oswald Spenglernek A Nyugat alkonya című könyvét gyakran tartják túlhaladottnak, mert jóval a könyv megszületése után is robbanásszerű gazdasági fejlődés volt tapasztalható az általa ostromozott, temetett nyugati világban. Arról azonban megfélekedeznek, hogy nem a civilizáció, a kultúra haláláról írt, amelyet követően még sokáig fennmaradhat egy lélektelen, kiüresedett civilizáció. E civilizációs tér kifejezett „működési területeként” pedig a vidéki terekkel totális szembeállításba kerülő világvárosokat nevezte meg. Civilizáció és kultúra különbségéről Bolberitz Páltól is olvashatunk.

A fejezet zárásaként vázoljuk annak az embertípusnak a legfontosabb vonásait, aki számára kívánatosak a megfogalmazott célkitűzések és az azokat kísérő tettek:⁹

- Kizárólag anyagilag kifejezhető javak fogyasztója.
- A folyamatos növekedésre rászoruló (arra berendezkedett?) rendszer részeleme.
- Teljesen leszabályozni kívánt folyamatokra ráutalt egyén.
- Bármely helyzetben a fogyasztás maximalizálására törekvő szereplő.
- A társadalmi és egyéni komfortérzetet minden elé helyező ember.
- Urbánus környezet lakója.
- Életfogytig intézményesen, piacositva tanuló.
- Transzparens, kiszámítható (racionális?) lépéseket tevő egyén.
- Mobilis egyén. A mobilitás ebben az esetben a lakhelyre, szakmára, családi kapcsolatokra is vonatkozik.

A fenti lista nem a teljesség igényével készült. Azt is megjegyezhetjük, hogy bizonyos tudományos alapművek forgatásában, olvasásában jártasak számára ismerős listát láthat. Bármiféle minősítést mellőzve, térjünk át a legújabb – főleg orvosi, de pszichológiai és egyéb területeken lefolytatott – tudományos vizsgálatok eredményeire, amelyek az ember igényeire vonatkoznak.

A régi-új emberkép

Annak ellenére vállalkoztunk arra, hogy orvostudományi és életmódbeli vizsgálatok eredményeit átrágva, azokat szintetizálva körvonalazzuk az ember fundamentális igény szintjét, hogy nem rendelkezünk hozzá kellő, tudományos, szakmai igényű ismeretekkel. Az irodalomjegyzékben szerepel John Robbins 2006-ban megjelent könyve¹⁰, amely alapvető fontosságú volt gondolatrendszerünk felépítésében.¹¹ Emellett a jóléti gazdaságtani, ökológiai gazdaságtani, etikai közgazdaságtani, jóléti vizsgálatok, iskolák hatást gyakoroltak munkánkra.

Ezek alapján a következő pontokba szedve lehet jellemezni egy sikeres, egészséges embert szolgáló társadalmi berendezkedést:

- Immunrendszerünk karbantartásához szükség van a kiszámíthatatlanságra, edzésben tartására, éppen ezért mindent átható, kiegyensúlyozni próbáló, túltervezett rendszerek, éppen ellenkező hatást érnek el.
- Organikus specializáltsággal¹² nem rendelkezünk, pontosan ez jelenti minőségi fölényünk. Mindebből az következik, hogy a csak egy szakterületre, tevékenység típusra koncentrálnak munkafarmák, képzettségek nem feltétlenül támogatandók.

---

⁹Úgy is hasonló listához juthatunk, ha megnézzük, hogy melyek azok a politikák, amelyekben az EU a Bizottságon keresztül nagy szerepet kíván betölteni.

¹⁰ A könyv melletti egyéb források: A Journal of Epidemiology and Community Health, a Journal of American Dietetic Association, az American Journal of Public Health folyóiratokban megjelent nagyszámú tanulmány. Emellett például a Social Science Research Council, a Research Institute for the Study of Man, a Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research, a Responsible Wealth szervezetek információi is könnyítettek munkánkat. Elismerjük, ennél sokkal szélesebb körű tájékozódásra lenne szükség az ítélezésre, abban reménykedünk, hogy többek érdeklődését fölkeltsük a téma iránt.

¹¹ Emellett azt is meg kell jegyezzük, hogy bizonyos életmódbeli változtatásokra – pontosan a nehéz körülmények között működő, koncepcionális problémákkal küszködő egészségügyi rendszer hiányosságai miatt – e tanulmány szerzője és környezete is rákényszerült. Mindezeket a változtatásokat az alábbiakban vázoltak szerint tettük meg, eddigi tapasztalataink alapján nem kudarccal.

¹² Konrad Lorenz kifejezésével élünk.

- Az alultápláltsággal együtt járó túlfogyasztás helyett a minőségi élelmiszerek termelésére és fogyasztására kellene koncentrálnunk.
- Agyunk olyan kihasználatlan kapacitással rendelkezik, hogy költséghatékonyabb lenne ezeket a képességeket fejleszteni,¹³ mint grandiózus technológiai eszközök előállításával ugyanezeket a funkciókat elérni.
- Emberi kapcsolataink minősége, kiegyensúlyozottsága elsődleges egészségünket illetően. Ehhez elengedhetetlen az is, hogy időben is stabil, személyes kapcsolatok legyenek ezek. Azt is mondhatnánk: lokálisan beágyazott társadalom megteremtése kívánatos.
- Aktív öregkor nem üres szóbeszéd, kívánatos hozzáállás. Ilyen módon más megvilágításba kerül a nyugdíjrendszerek reformja is. Amennyiben „egészségyszolgálóbb” munkavégzés jellemezné társadalmunk, élénkebb időskor is lehetővé válna.
- A nagy népsűrűségű területeken lakók agresszivitása¹⁴ erőteljesebb.
- Az ipari társadalom diadalmenetének koncepcióját támogató „híres” statisztikák nem helytállóak, tudniillik alacsony bázisról könnyű fejlődést elérni. Azt pedig mindannyian jól tudjuk, hogy az ipari forradalom idején a mainál is sokkal mostohább munkakörülmények nem kedveztek a városba áramló lakosság korkilátásainak. A fejlődő világban manapság pedig hasonló események zajlanak, sajnos kiváló terep adódik a tesztelésre.

Az alábbi táblázat szembeállítja a tudományos főáramnak és az EU képeinek megfelelő emberképet és a ma már egyre kiforrottabb, támogatottabb elfogadottabb régi-új emberképet.

1. táblázat Az európai integráció emberképe és egy általunk kínált régi-új emberkép

Az európai integráció emberképe	Régi-új emberkép
Haszon maximalizálása az anyagi fogyasztás maximalizálásával, jólétre való törekvés.	Jólét elérése, nemcsak anyagi javak fogyasztása.
A mobilis társadalom sikeresebb.	A lokális beágyazottságú társadalom egészségesebb.
A technológiai fejlesztés társadalmi végcél.	A technológia embert segítő eszköz.
A specializáció a fejlődés egyik záloga.	Az ember evolúciós sikere abban áll, hogy nem rendelkezik organikus specializáltsággal.
Kényelmünk növelése a fejlődés egyik fontos mutatója.	Immunrendszerünk stabilitásához kellenek a szélsőségek.
Folyamatosan felfelé ívelő növekedést és fejlődést lehet elérni.	A fejlődés relatív, jellemzőbb a körkörös, dialektikus mozgás.
Folyton-folyvást operatív tevékenykedő, rövidtávra koncentrálnó magatartás	Passzívabb, megfontoltabb és folyamatosságra törekvő magatartás
Civilizációs erőter egyéni szereplője az ember.	Kulturális értékközösség tagja az ember.

Forrás: Saját szerkesztés¹⁵

¹³ Leginkább az agykontroll tudományosan bizonyított eredményeire gondolunk.

¹⁴ Szintén Konrad Lorenz nyomán.

A régi-új emberkép kifejezésének használatát azért tartottuk indokoltnak, mert óhatatlanul és nem véletlenül olyan emberi értékekre asszociálhatunk a lista láttán, amelyek a régmúltban gyökerező vallások, filozófiai irányzatok főbb alapvetéseit ismerők számára nem is tűnnek oly újnak.

Összegzés

Az európai integrációt egy – a megszokotthoz képest több szempontból is – új kritériumrendszerrel főszerelve vizsgáltuk. Arra voltunk kíváncsiak, hogy oly sok idő elteltével manapság is helytálló-e a mindenfajta integrációt előtérbe helyező szemléletmód, amely áthatotta a huszadik század közepén uralkodó társadalmi-politikai gondolkodást. A válaszuk röviden: nem.

Hangsúlyozzuk azonban, hogy semmiképpen sem tanácsoljuk, ajánljuk a fentiekben megfogalmazottakon kívül számos pozitív eredményt felmutatni tudó szervezet és intézményrendszer megszüntetését. Annak erőteljes átalakítását, szemléletmódjának frissítését ellenben kívánatosnak vesszük. Az Európai Uniót és az eurozónát sújtó válságra adott válaszok azonban azt sejtetik, hogy nem tanultunk a mindenkori válságkezelési hibáinkból. Nem fogjuk föl: **minden gazdasági válság abból az egyszerű okból ered, hogy a társadalom nemhogy elnézi, díjazza az opportunistá magatartást.**¹⁶ Minekutána egyfolytában a tüneti kezeléssel vagyunk elfoglalva, nem vesszük észre, hogy a betegségek alapokát nem szüntetjük meg, éppen tovább kívánjuk erősíteni. Mindennek az általános oka meggyőződésünk szerint az, hogy bár a tudomány évtizedek óta produkálja azokat az eredményeket, melyek emberfölfogásunk korrekcióját, tudományos gondolatépítmények átfarmálását követelnék meg – lehetséges éppen eszeveszett munkatempónk miatt – nem fésültük össze ezeket az eredményeket, nem változtattuk meg az emberről alkotott képünket. Eközben azt is elfelejtjük, hogy bármely ember alkotta rendszernek – még a tudománynak is – elsősorban az embert és a közösség javát kellene szolgálnia.

Amennyiben később az erőnket arra koncentráljuk, hogy mostani ismereteinket összegezve újraértékeljük rendszereinket – ezek között globalizált világunkban számunkra az Európai Unió a legfontosabb, mára nem is külső szabályozó – akkor nem kérdéses, hogy sikerünk valószínűségét növeli, csak növelheti, egy összeurópai dinamikus szervezet. Ehhez azonban jelentős gondolkodásbeli változások szükségesek.

Irodalom

Acemoglu D., Johnson S., Robinson J. (2004): *Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth*. National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts.

Bolberitz P. (2011): *Relatív és abszolút. Válogatott teológiai és filozófiai írások*. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest.

Bóka É. (2001): *Az európai egység gondolat fejlődéstörténete*. Napvilág Kiadó, Budapest.

---

¹⁵ Bevalljuk, hogy a táblázatos szembeállítás ötlete Zsolnai Lászlónak a *Buddhista közgazdaságtan kísértése* című munkája olvasása közben jutott eszünkbe, de nagy részben más szempontok szerepelnek táblázatunkban, mint az előbb említett műben.

¹⁶ Ennél a pontnál zárul be tanulmányunk kerete, hiszen a bevezető gondolatokban utaltunk a „krizeológia” képviselőire. Ők ezt a tételt a 1929-33-as világválság kapcsán mondták ki. Írásaikat, és a gondolataik szintézisét nyújtó, az irodalomjegyzékben szereplő Hamvas Béla munkát olvasva úgy érezhetjük, korunkról, rólunk, nekünk szólnak soraik. Közös bennük, hogy emberképük jobban hasonlít az általunk régi-újnak nevezetthez.

- Csóka J., Tipold F. (2008): A településhálózat-fejlesztés országos tervezésének keretei. *Falu Város Régió*, 3. Településhálózat-fejlesztés, 51-64. o.
- Hamvas B. (1983): *A világválság*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- Kéglér Á. (2006): *Érdekvérvényesítés az Európai Unióban*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest.
- Kornai J. (1999): A rendszerparadigma. *Közgazdasági Szemle*, 7. 585–599. o.
- Latouche, S. (2011): *A nemnövekedés diszkrét bája*. Savaria University Press, Szombathely.
- Lorenz, K. (2001): *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne*. Cartaphilus Kiadó, Budapest.
- Lorenz, K. (2005): *A tükör hátoldala*. Cartaphilus Kiadó, Budapest.
- Losoncz M. (2011): *Az Európai Unió Rómától Budapestig*. Tri-Mester Kiadó, Tatabánya.
- Miele, P., Silva, J. (2000): *Agykontroll Silva módszerével*. Agykontroll Kft. Budapest.
- North, D. C. (1990): *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, New York.
- Palánkai T. (2003): *Az európai integráció gazdaságtana*. Aula Kiadó, Budapest.
- Pogátsa Z. (2009): *Álomunió. Európai piac állam nélkül*. Nyitott könyvműhely, Budapest.
- Robbins, J. (2006): *Százévesen egészségben. Matuzsálemi kor kivételes életerő – a titok nyitja a tudomány tükrében*. Partvonal Könyvkiadó, Budapest.
- Sey I. (2006): *Fejezetek az európai integráció 20. századi történetéből*. Széchenyi István Egyetem, Győr.
- Somogyi F. (2002): *Metaökonómia*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Spengler, O. (2011): *A Nyugat alkonya*. Noran Libro, Budapest.
- Szentes T. (2011): *Fejlődés-gazdaságtan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Zsolnai L. (2001): *Ökológia, gazdaság, etika*. Helikon Kiadó, Budapest.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:HU:PDF>

Letöltés: 2012. május. 6.

<http://www.kamala.hu/images/feltolt/tanitasok/Zsolnai.pdf> Letöltés: 2012. március 25.

http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/66ECAE98-E47C-4423-9108-F60DD0D79F08/0/071212EUSZ_EUMSZ_konzolidalt_szoveg.pdf Letöltés: 2012. december 15.